

джерела зла, визначати його причину в світі, де віртуальне і реальне змішалось» [11, с. 134].

Висновки. Таким чином, амбівалентна природа економічної безпеки вказує на невизначеність і неоднозначність цього соціального феномена, але, будучи незаперечним фактом реальності і виступаючи як образ життя, амбівалентність є сигналом того, що нинішні соціально-економічні відносини переживають складний комплекс трансформацій, які необов'язково мають негативний порядок і які необов'язково ініціюють незворотні, структурні зміни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Похилук В. Амбівалентність економічних відносин і економічна безпека. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. 2011. № 6(2). С. 15–19.
2. Merton R.K. The ambivalence of scientists. Sociological Ambivalence and other Essay. New-York: The Free Press, 1976. P. 35.
3. Panina N., Golovakha E. Tendencies in the Development of Ukrainian Society (1984–1998). Sociological Indicators (Tables, Illustrations and Commentaries). Kyiv, 1999.
4. Перегудов Ф., Тарасенко Ф. Введение в системный анализ. Москва: Высшая школа, 1989.
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
6. Гумилев Л. Конец и вновь начало: популярные лекции по народоведению. Санкт-Петербург: СЗКЭО: Кристал, 2002. 416 с.
7. Post-Soviet schizophrenia. The Economist. 4 February 1995. P. 27.
8. Kirij V.G. Ambivalentnye sistemy: filosofi ja, teorija, praktika [Ambivalent systems: philosophy, theory, practice]. LAPLAMBERT Academic Publishing, 2011. 113 p.
9. Корецкая М. Амбивалентность сакрального и амбивалентность власти: от антропологической концепции к философской проблеме. Вестник Самарс. гуманит. акад. Сер. «Филология». 2014. № 1. С. 3–16.
10. Андреева Л. Христианство и власть в России и на Западе: компаративный анализ. Общественные науки и современность. 2001. № 4. С. 85–102.
11. Бурдьё П. О телевидении и журналистике / пер. с фр. Т. Анисимовой, Ю. Марковой; отв. ред., предисл. Н. Шматко. Москва: Фонд научных исследований «Прагматика культуры», Институт экспериментальной социологии, 2002. 160 с. ISBN 5-7333-0041-8.

УДК 339.9

Задорожна О.Г.

*кандидат економічних наук, доцент
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*

«М'ЯКА» СИЛА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ЧИННИК ТЕХНОКРАТИЧНИХ АНТИКРИЗОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

«М'яка складова» є невід'ємним елементом-основою світового досвіду, який вчить, що правопорядок кожного народу спирається на його традиції та духовні цінності. Проходить переформатування ментальної сфери населення різних країн. Зомбування становить для людини значно більшу небезпеку, навмисно перекручує метафізичні істини, задає формат нерозуміння і нерозуміння, претендує на формування кодів життєдіяльності, протилежних самому Життю. Для виживання людства слід досліджувати «м'яку» силу у форматі духовно-моральних цінностей і мотивів, які повинні ставати фундаментальними засадами антикризових господарських трансформацій.

Ключові слова: «м'яка» сила, духовно-моральні цінності, технократичний світогляд, зомбування, духовна сфера.

Задорожная О.Г. «МЯГКАЯ» СИЛА КАК ПРИОРИТЕТНЫЙ ФАКТОР ТЕХНОКРАТИЧЕСКИХ АНТИКРИЗИСНЫХ ТРАНСФОРМАЦИЙ

«Мягкая составляющая» является неотъемлемым элементом-основой мирового опыта, который учит, что правопорядок каждого народа опирается на его традиции и духовные ценности. Происходит переформатирование ментальной сферы населения разных стран. Зомбирование представляет для человека значительно большую опасность, специально перекручивает метафизические истины, задает формат неразмышления и непонимания, претендует на формирование кодов жизнедеятельности, протилежных самой Жизни. Для выживания человечества следует исследовать «мягкую» силу в формате духовно-нравственных ценностей и мотивов, которые должны становиться фундаментальными основами антикризисных хозяйственных трансформаций.

Ключевые слова: «мягкая» сила, духовно-нравственные ценности, технократическое мировоззрение, зомбирование, духовная сфера.

Zadorozhna O.G. "SOFT" POWER AS PRIORITY FACTOR OF TECHNOCRATIC ANTI-CRISIS TRANSFORMATIONS

"Soft component" is an integral element-the foundation of world experience, which teaches that the legal order of each people is based on its traditions and spiritual values. The study of "soft" power requires the definition of deeper meanings within the framework of economic science, aimed at the consciousness, moral and ethical values of the population. There is a reformatting of the mental sphere of the population of different countries. Zombification presents a great danger for a person, specifically overturns metaphysical truths, sets the format of non-reflection and misunderstanding, and pretends to form life codes, which contradicts Life itself. For the survival of mankind, it is necessary to investigate soft power in the form of spiritual and moral values and motives, which should become the fundamental bases of anti-crisis economic transformations.

Key words: "soft" power, spiritual and moral values, technocratic worldview, zombification, spiritual sphere.

Постановка проблеми. Глибинне розуміння нинішнього стану українського суспільства зводиться до констатації, що «ми живемо не в людиномірному суспільстві, а в суспільстві, наскрізь просякнутому

технократизмом та ресентиментними явищами як його наслідком» [1, с. 6]. Зараз вже можна стверджувати, що в умовах масової деіндустріалізації саме технократичне бачення кризової дійсності не

сприяє розумінню тих швидкоплинних явищ і процесів, які нині наростають в країні. Певною мірою можна стверджувати, що вершиною технократичного мислення стала концепція неоекономіки як глобального управлінського проекту щодо створення людини-мутанта. Неоекономіка створює віртуальний світ, у якому людина втрачає свою ідентичність саме як людина, сприяє спотворенню її свідомості через вимивання і втрату людських смислів та цінностей, спрямована на розгортання поля нерозуміння і програмує безумство. Дослідження «м'якої» сили стає досить актуальним, бо вона практично впливає на напрям і хід сучасних господарських трансформацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз публікацій з цієї проблеми показує, що «м'яка» сила ще не стала предметом глибоких наукових досліджень. Це перш за все зумовлене тим, що традиційна економічна наука перебуває у форматі аналізу матеріальних відносин, технократичного підходу, де позаекономічні, духовно-культурні чинники не входять до предмету її досліджень. Проте уже з'явилися окремі публікації, де згадується «м'яка» сила, але зміст та її роль у сучасних трансформаційних процесах майже не досліджений.

Мета статті полягає у розкритті ролі «м'якої» сили як пріоритетного чинника технократичних антикризових трансформацій та необхідності її введення у ціннісний формат заради розуміння проблеми виживання людства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сам технократизм є відбиттям механіко-матеріалістичного світогляду та нездоланного науково-технічного прогресу, а також має свої негативні наслідки, які зумовлені тим, що «у засадах технократизму лежить досягнення мети на якійсь одній ділянці суспільного життя без урахування всіх обставин, усієї сукупності можливих (як правило, негативних) наслідків. Технократизм також включає в себе як поширене явище сциєнтистське обгрунтування проєктів, не підкріплене достатньою мірою антропокультурною, соціокультурною та екологічною експертизою. Далі це некомплексність, а то й просто некомпетентність під час розв'язання нагальних соціальних, економічних і технічних проблем, байдужість до людської суб'єктивності, а то й нехтування нею в цьому процесі. Нарешті, це соціальна інженерія, коли людина як дуже непроста складова соціуму розглядається на кшталт машиноподібного елемента системи буття, гвинтика, попри все розмаїття, різномірність самої внутрішньої природи як мікрокосму, в результаті чого відбуваються омасовлення, стереотипізація всіх складових людської життєдіяльності та індивідуального людського буття» [2, с. 140].

Загальна характеристика технократичного світогляду виявляється у пріоритетах технократичного мислення. Суттєвими його властивостями є примат засобів над метою, цілі над смислом і загальнолюдськими інтересами, смислу над буттям і реальностями сучасного світу, техніки (зокрема, психотехніки) над людиною та її цінностями. Технократичне мислення пов'язане з розсудком, для якого людські цінності та мудрість не важливі. Для нього, як свідчить досвід кризових трансформацій дійсності, зовсім не важливі категорії моральності, совісті, людського переживання, гідності людини, справедливості та довіри. Більше того, як писав японський дослідник Т. Імамачі, «механічне доквілля, технологічна одноманітність як новий спосіб колективної ідентифікації – це мистецтво знищення особистісних характеристик, оскільки ультрасучасні тех-

нологічні апарати управляються не чиею особистістю, а пальцями» [3, с. 82] (виділено нами – О. З.).

Тому в наукових, а особливо методологічних дослідженнях потрібно досить чітко визначити первинні категорії, насамперед поняття «людина розумна», яке вказує саме на технократичність сучасного мислення. Сьогодні не всі вчені розмірковують над питанням, що значить розум як «sapiens», тобто взятий як такий, у своїй специфіці, у «чистому» та сутнісному вигляді. Цю специфіку розкрив В. Кутирьов: розум – «це логос, раціо, рахунковість. Це інформаційно-дискурсивне знання, розгорнутою формою якого є наука, а результатом практичної реалізації – техніка. Людина розумна – це, зрештою, людина науки, яка вирішує усі проблеми об'єктивно, без почуттів і цінностей, навіть без мудрості, котра завжди є особистісною. Людина наукова – це, зрештою, людина технологічна, яка вирішує всі проблеми подібно досконалій інтелектуальній машині. Як «живий убитий». Атрибут розумності відокремив нас від тварин, що було актуальним під час становлення цивілізації, зараз же, в інформаційну епоху, він ототожнює нас зі штучним технічним інтелектом, загрожуючи перетворити в роботів нульового покоління – найбільш примітивних порівняно із супер-, нейрон-, нано- та іншими комп'ютерами» [4, с. 127–128] (виділено нами – О. З.).

Через розум людина не лише створила штучний, на відміну від природного, світ, але й сама опинилася у кризовому стані саме як людина. Вона сьогодні більше нагадує деякого заручника техніки, ідеології панування технократії. Це спостерігається «особливо у країнах, де найбільш кричали і за інерцією кричать про свободу, не помічаючи, що сучасний лібералізм став технолібералізмом, котрий піклується про свободу використання техніки більше, чим про свободу людини, її суб'єктивності та самості» [4, с. 129].

Радикальні зміни повинні відбутися і в економічній науці, перш за все в економічній теорії, яка надає прикладному економічному знанню методологічний інструментарій пізнання та розвитку, є головним дороговказом для розробки сценаріїв інакше можливого господарського розвитку людства. Радикальні зміни у світобаченні визначаються як заяви вчених-економістів про необхідність переходу до моральної, етичної, духовної економіки, де її представники відстоюють позиції життя і збереження людини, недопущення її перетворення у послюдину. Глибинний аналіз сучасної світової економічної кризи показав, що повинні змінюватися координати економічного мислення щодо більш досконалого і всебічного врахування тих явищ і процесів, які не досліджувалися традиційною економічною теорією, а насправді саме вони визначально впливають на економічний розвиток. Тому виживання людства має розглядатися у форматі постнекласичної економічної науки, яка повинна стати щонайменше етичною економікою.

Проблема виживання людини у штучно створеному завдяки механіко-матеріалістичній науці та повсюдному впровадженню її досягнень в сучасних технологіях світу вінчає питання про подальшу доленість людства і загалом життя. І ця доленість перш за все в нашому суспільстві пов'язана з глибиною та загостреною хворобою під назвою «морально-ціннісна дезорієнтація» [1, с. 58]. Вона зовні виявляється в руйнівному потенціалі байдужості, зневіри та депресивних настроїв, у хворобі «самості» як самоузгодження, принципово невіддільного від саморозладу, а на більш глибинному рівні пов'язана з тим, що називається трансцендентальним виміром буття

людини. Він не є чимось буденним, про що людина в процесі звичного господарювання не задумується, але ж він певним підсвідомим чином самореалізується в кожному господарському рішенні-вчинку людини-господаря через «провокування» свого розуму.

В господарстві наука, техніка, технології є наслідками саморозвитку людського розуму, перш за все в розумінні інструментального розуму, тобто людського *інтелекту*. Він і стає джерелом зростання техніко-раціональної *потужності* людства, яка у своєму захваті саморозвитком починає створювати певні загрози життю людини і життю загалом. Зараз, у час глобальної полісистемної кризи, такі загрози стали причиною загострення проблеми виживання людства. Проте, з іншого боку, сам розум через розвиток культури (пошук смислів мети і змісту життєдіяльності) породжує контрпроцеси, тобто розум «здатен не тільки «ув'язнювати», але й «вивільняти», змінюючи не стільки баланс між уніфікованим та унікальним (як інколи не тільки здається, проте й буває), скільки форми і засоби організації того й іншого, форми їхнього взаємного урівноваження [1, с. 60].

Історія людства свідчить про те, що весь процес господарського розвитку відбувається на основі дії закону техніко-гуманітарного балансу, тобто під час організації такого взаємного урівноваження техносу і гуманізму *ціннісна* раціональність стає її так званним двигуном. Тому науково-технічний процес повинен обов'язково запліднюватися духовно-культурними цінностями, які мають *вічний* характер *для людяності*, хоча вони актуалізуються саме в моменти загострення загроз життю, тобто стають *доленосними*.

У цьому аспекті надзвичайно актуалізується проблема виходу людини-особистості за межі технократичного мислення, бо воно нав'язує погляд на людину як на навчальний програмуєчий компонент системи, як на об'єкт різноманітних маніпуляцій, а не як на особистість, для якої характерна не лише самодіяльність, але й свобода по відношенню до можливого простору діяльності.

Питання доленосності для людства приймає вигляд не всеперемагаючого техносу-прогресу, а виокремлення, усвідомлення та практичного спрямування так званої м'якої складової. У ній провідним компонентом є культура, що прямо впливає на національну економіку і відображає найбільш важливі професійні переконання та цінності, інтерпретацію історії, її героїв і міфи, які дають змогу віднайти усталеність. «М'яка складова» є невід'ємним елементом-основою світового досвіду, який вчить, що «правопорядок кожного народу спирається на його традиції та духовні цінності», які, згідно з древньою мудрістю, «котить колесо майбутнього», а тому «стабільність і процвітання кожного народу нерозривно пов'язані з його духовними традиціями та орієнтирами» [5, с. 81].

Аналіз «м'якої складової», зрештою, допомагає зрозуміти, що загибель усіх світових імперій, якими б вони не були сильними, визначається втратою ними символічним «капіталом» національної культури. Культурна деградація приводить до нездатності ефективно підтримувати ідею національної культурно-духовної переваги. Історія досить добре свідчить про те, що якщо господарська еліта стає духовно обеззброєною, коли вона відмовляється від національних цінностей на користь цінностей чужих, то настає швидкий занепад національного розвитку, а простір будь-якої держави швидко стає підконтрольним тому, хто зумів нав'язати свої цінності.

Тому «м'яка складова» діє у сфері цінностей і принципів господарювання, де перш за все відбувається цілеспрямований злам національних моральних норм, святинь та історичної багатотисячолітньої пам'яті народу. Причому в полі «м'якої складової» відбувається боротьба між ідеологією, яку можна швидко змінювати, і віковим запасом національної культури, яка завжди є консервативною стороною цього протиріччя, втримує цивілізаційну специфіку духу господарської творчості. Якщо національна еліта сповідує і творчо розвиває національно-культурні цінності та норми, то починається господарський розвиток, що сприяє зростанню рівня та якості життя народу.

Потім почали говорити про «м'яку» силу, яка забезпечує досить широкий спектр впливу на світові геополітичні та геоекономічні майбутні стратегії. Така «м'яка» сила у широкому розумінні фіксує вплив духовних, нематеріальних, культурних складових у господарській політиці, тобто вона сприймається як невидимі, нефізичні мотиви та дії насамперед у ментальній сфері відносин, що сприяють розв'язанню актуальних питань життєдіяльності людини, суспільства, людства загалом.

Сучасну концепцію «м'якої» сили, як свідчить література, розробив професор Гарварда Дж. Най, який опублікував її головні положення у монографії «М'яка сила. Засіб досягнення успіху у світовій політиці» [6]. Хоча його концепт «м'якої» сили стосується перш за все сфери політики, все ж таки слід розуміти, що її значення набагато ширше: вона є одним із системотворчих чинників сучасного національного і глобального господарства як цілісної життєдіяльності людини та людства. При цьому слід розуміти, що сам феномен «м'якої» сили закладений в онтологічних началах буття, а сама економіка, економічне є певним виразом цих начал та існує насамперед як ідеальний феномен. «Економічний світ – світ *ідеальних елементів і параметрів* <...> Подобається нам це чи ні, але все власне економічне – *ідеальне!* <...> і пояснювати це економічне потрібно як *ідеальне*» [7, с. 936].

Сама ж «м'яка» сила розгортається розумом людини, існує у свідомості, а тому її «вітчизною» є внутрішній духовний світ, який «організовує» саме людське єство, яке самореалізується в творенні цілісного господарства. Можна метафорично сказати, що саме «м'яка» сила як така в онтологічному плані задає високі «реєстри» буття-господарства як цілісної життєдіяльності людини, без «виконання» яких людина перетвориться на тварину, стане «нелюддю». Звідси випливає значення не тільки сучасної ролі «м'якої» сили, але й всезагальність/онтологічність її проявів. Виявлення широкого сенсу «м'якої» сили сприяє, з одного боку, новому розумінню фізичного простору-часу як сфери *процесуючого* господарства, де господарський досвід концентрує простір-час і продовжує його змістовне визначення через спадковість поколінь людей. З іншого боку, відкриває нові можливості для дослідження *уному* людяності у людині, де закладено *висхідний сито людсько-господарський код* розгортання цілісного процесу життєдіяльності особистості.

«М'яка» сила втілюється в духовно-практичну настанову людяності, що не тільки не закінчується індивідуальним досвідом господарюючої людини, яка завжди є смертною, але й постійно відтворюється у всесвітньо-історичному досвіді людства. Якщо ж визнавати існування спільності людини і Природи, а це все більше усвідомлюється та експериментально доводиться найсучаснішою наукою,

то й фундаментальність значущості «м'якої» сили в господарській діяльності людини постійно, але по-різному, в різних формах на кожному етапі історичного розвитку людства ставить проблему його виживання. В глобальному кризовому світі «слід звернути увагу на визначення сучасністю питомої ваги та людинозберігаючого потенціалу протиставлення не лише природи і людини чи суб'єкта й об'єкта, але й, наприклад, нормативного знання аналітичному, тобто визначення тих ретельно вивірених актуальним «очасовленням» міри і змісту означеного протиставлення, які зорієнтовані, зрештою, із туті-тепер у довічну обов'язковість виконання кожною генерацією вимог знання як такого, зорієнтовані на цінність та обов'язковість виконання його надбань, – на розум як людську, а отже, і моральну цінність» [1, с. 66].

Особливо актуальним аспектом сучасної дії «м'якої» сили, який потребує більш глибоких досліджень в руслі господарства, є те, що вона «націлена на голови і морально-етичні цінності населення, передусім молодого покоління, перш за все, тих країн, які не мають сталого імунітету від такої експансії» [8, с. 66]. При цьому вже досить чітко визначено напрями і шляхи такої націленості. Йдеться про реформатування ментальної сфери населення різних країн, які підлягають впливу неоліберального сценарію, перш за все економічної глобалізації, хоча конкретні інструменти знаходяться переважно у сфері морально-культурної глобалістики.

З іншого боку, слід не забувати про те, що в інформаційному суспільстві, яке ще називається суспільством всезагального споживацтва, значно зростають небезпеки маніпулювання свідомістю людини. Описуючи специфіку сучасної цивілізації, Н. Фергюсон дійшов висновку, що «усі досягнення західної цивілізації – капіталізм, наука, верховенство права і демократія – зводяться до шопінгу. «Споживча терапія», можливо, не вирішить усі наші проблеми. А головну загрозу для Заходу представляють не ісламісти-радикали чи будь-які зовнішні вороги, а наше нерозуміння власного культурного спадку і невіра у нього» [9, с. 340] (виділено нами – О. З.).

«М'яка» сила в кризовому глобальному світі реалізується переважно через зомбування свідомості людини постмодерновими образами та змістами поверхневого світобачення, заснованими на повсюдному насадженні філософії маркетингу і принципів споживацького суспільства, становить для людини значно більшу небезпеку, ніж використання фізичної сили. Зомбування умисно перекручує метафізичні істини, задає формат нерозміслення і нерозуміння, претендує на формування кодів життєдіяльності, противних самому Життю.

Сучасна політика «м'якої» сили хоч і спрямована на досягнення геополітичних і гео економічних змін без застосування насилля, збройних конфліктів, великих економічних ресурсів, проте має, так би мовити, зовсім не м'які соціально-економічні наслідки. Сьогодні обговорення проблем НВІКС-конвергенції набуло нового напрямку, коли до нано-, біо-, інформ- та когнітивних технологій додаються соціально-гуманітарні технології. Проте таке штучне розширення НВІК-конвергенції через традиційне розуміння соціального не сприяє сутнісному осмисленню такої конвергенції, бо духовно-моральні засади і чинники залишаються поза увагою дискутуючих. Якщо розбиратися по суті, то нові технології соціальної інженерії, урізноманітнюють невідомі раніше моделі прийняття рішень, хоча й змінюють

когнітивний базис людини, проте «не досягають» глибин духовного світу людини-особистості. Такі змішані когнітивні та соціально-гуманітарні технології здебільшого перетворюються на технології маніпулювання свідомістю, де головною мішенню є традиційні цінності, їх зміна, свідоме витіснення із життєдіяльності проблем людяності, пошуку смислу життя та визначення істинного місця людини в універсумі як носія культури. Фактично йдеться про розгортання процесів розлюднення і бездуховності, коли не просто забувається, а витісняється зі свідомості розуміння того, що духовність пов'язана насамперед з людським началом в людині, а бездуховність виявляється у виродженні людяності.

Основним засобом використання «м'якої» сили в сучасному інформаційному суспільстві стає маніпулювання свідомістю. При цьому дуже важливо зрозуміти, що маніпулювання свідомістю закриває сучасній людині можливості осмислювати глибинні сенси та цінності саме людського життя, використовувати їх для стратегічного і тактичного соціально-економічного управління щодо покращення добробуту всього населення країн. Річ в тім, що «маніпулятивні психотехнології та політтехнології замінили глибокомислений філософсько-соціологічний та історичний аналіз. Бо вони стали більш пристосовані до викривлення в практичних діях. У них немає особливих претензій і фундаментальних основ. Вони плюралістичні, прагматичні, ігрові. Вони не претендують на істинність» [10, с. 182]. Маніпулятивні технології свідомістю спрямовані перш за все на те, щоб людина стабільно залишалася в ролі засобу нарощення прибутку. Особлива роль у цьому належить надзвичайно агресивній рекламі у всіх засобах масової інформації, яка спрямована на нав'ювання того, що зараз ти уже не можеш бути модним, якщо не маєш останньої моделі телефону, модних нарядів, парфумерних виробів тощо.

Своєрідність нинішнього становища людства ставить його перед імперативною вимогою різкого зростання значення насамперед вічних духовно-моральних цінностей, сильне поширення яких стає «красною лінією», за яку людина не має права переступати, щоб залишатися людиною. Оскільки господарство зовсім не зводиться лише до економіки, але й засновується на системостворювальній спрямованості таких смислів-цінностей, то зараз необхідно виходити з того, на чому наголошував всесвітньо відомий український філософ С. Кримський, а саме, «як свідчить історія, із катастроф люди ніколи не виходили ціною одних лише економічних заходів. Тут необхідно піднесення духу, пробудження граничних антропологічних основ діяльності, творчий пафос великої культури» [11, с. 36] (виділено нами – О. З.).

Висновки. Проведений аналіз розуміння «м'якої» сили показав, що вона висхідним чином присутня у господарстві, задає його глибинні смисли та виявляється в існуванні його духовно-ідеальних образів-цінностей. Оскільки дійсний процес господарства не лише має продуктивні для людини наслідки, але й у певні періоди історії породжує ризики і загрози, інколи створює навіть катастрофічні ситуації, то і «м'яка» сила може виявлятися у протилежних напрямках. Однак людський розум закладає в собі не лише інструментальну спрямованість інтелектуального прогресу, але й потенціал ціннісного світосприйняття, тобто архетип свободи-відповідальності підсвідомо спрямовує процес створення господарства, в якому виявляється внутрішній духовний світ людини-особистості.

Проблема вивчення «м'якої» сили стає однією з головних у форматі постнекласичної людиномірної науки, де людина-особистість реалізує потенціал господарського розвитку, організовує і провадить господарські трансформації антикризового розвитку. Виникає гостра необхідність розглядати людину як цілісний суб'єкт цілісних господарських трансформацій. Це значить, що у світобаченні та наукових дослідженнях людина має бути представлена як мікрокосм, тобто особистість, головною основою-характеристикою якої є цілісність, яка означається, формується, самореалізується духовністю. Тому пізнання цілісного світу буття-господарства можливе у форматі особистісної методології наукового аналізу, а «м'яка» сила повинна сприяти людині характеру антикризових господарських трансформацій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антропокультурні чинники європейського вибору України. Київ: Наукова думка, 2014. С. 6.
2. Шулевский Н. Неэкономика – судьба мутантов. Философия хозяйства. 2016. Спец. выпуск, март. С. 140.
3. Имамичи Т. Моральный кризис и метатехнические проблемы. Вопросы философии. 1995. № 3. С. 82.
4. Кутырев В. Бытие или ничто. Санкт-Петербург: Алетейя, 2010. С. 127–128.
5. Антоненко Л. «Мякая составляющая» в мировой экономике. Мировая экономика и международные отношения. 1997. № 4. С. 81.
6. Nye J.S. Soft Power. The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs, 2004. 145 p.
7. Экономическая теория: истоки и перспективы. Москва: Экономический факультет МГУ, ТЕИС, 2006. 936.
8. Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації: колективна монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. С. 65.
9. Фергюсон Н. Цивилизация: чем Запад отличается от остального мира. Москва: АСТ: CORPUS, 2014. С. 340.
10. Смоловик А. Иррациональная теория субъектности (Концепция Человека в контексте стихийного восприятия действительности). Харьков: ФЛП Шейнина Е. В., 2011. С. 182.
11. Крымский С. Экспликация философских смыслов. Москва: Идея-Пресс, 2006. С. 36.

УДК 325.54:330.83(470+571). “18”

Фицик Л.А.

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри економіки*

Уманського національного університету садівництва

ВНЕСОК М.Х. БУНГЕ В РОЗРОБЛЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСАД МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ У 80-90-Х РОКАХ ХІХ СТ.

У статті досліджено концептуальні засади міграційної політики держави, розроблені видатним українським ученим-економістом ХІХ ст. М.Х. Бунге. Розглянуто витоки її формування у період наукової діяльності вченого та подальшу реалізацію на державних посадах Російської імперії. Акцентовано увагу на значному впливі представників історичної школи та соціального напрямку в економічній науці на формування його поглядів. Виділено основні напрями розроблення вченим основних засад міграційної політики держави. Виявлено, що розроблені М.Х. Бунге реформаторські проекти та реалізовані ним економічні перетворення багато в чому співзвучні із загальним спрямуванням та змістом сучасних соціально-економічних процесів в Україні.

Ключові слова: М.Х. Бунге, Російська імперія, міграційна політика, переселенці, Сибір, колонізація, переселенське законодавство.

Фицик Л.А. ВКЛАД М.Х. БУНГЕ В РАЗРАБОТКУ ОСНОВ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В 80–90-х ГОДАХ ХІХ В.

В статье исследованы концептуальные основы миграционной политики государства, разработанные выдающимся украинским ученым-экономистом ХІХ в. Н.Х. Бунге. Рассмотрены истоки ее формирования в период научной деятельности ученого и дальнейшая реализация на государственных постах Российской империи. Акцентируется внимание на значительном влиянии представителей исторической школы и социального направления в экономической науке на формирование его взглядов. Выделены основные направления разработки основ миграционной политики государства. Установлено, что разработанные Н.Х. Бунге реформаторские проекты и реализованные экономические преобразования во многом созвучны общим направлениям и содержанию современных социально-экономических процессов в Украине.

Ключевые слова: Н.Х. Бунге, Российская империя, миграционная политика, переселенцы, Сибирь, колонизация, переселенческое законодательство.

Fytsyk L.A. M. BUNGE'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF THE BASIC PRINCIPLES OF THE MIGRATION POLICY OF THE RUSSIAN EMPIRE IN THE 80-90s OF THE XIX CENTURY

The article deals with the conceptual framework of the state's migration policy, developed by the outstanding Ukrainian scientist and economist of the ХІХ century M. Kh. Bunge. The origins of policy formation in the period of his scientific activity and its further implementation during the occupation of high level government positions in the Russian Empire are considered. Attention is focused on the significant influence of representatives of the historical school and social direction in economic science on the formation of Bunge's views. The main directions of development of the basic principles of the state migration policy are singled out. It has been established that reformative projects developed by M. Bunge and his socio-economic transformations have much in common with the general direction and content of modern transformational changes in the social sphere of the Ukrainian economy.

Key words: M.Kh. Bunge, the Russian Empire, migration policy, resettler, Siberia, colonization, resettlement legislation.